

TOPLUMSAL CİNSİYET İDEOLOJİSİ'NİN TÜRK KADINLARININ SİYASAL VE TOPLUMSAL YAŞAMINA ETKİSİ

Ece KARADOĞAN DORUK*

The Effects of Ideology of Sexuality on the Political and Social Life of Turkish Women

In this study it has been aimed at pointing out the effects of ideology of sexuality among women in exhibiting their political and social life which is an important sign of realizing one's full potential in the public. The effects of the ideology of sexuality which is considered by the dominant man system on the political behavior (voting, being a member of an organization, reaching sources, dedicating oneself, being successful, being a part of a duty etc.) of women has also been examined.

Key words: Political Tendency, Ideology of Sexuality.

Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kelimesi biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını yaparken, toplumsal cinsiyet kadın ile erkek arasındaki toplumsal bakımdan eşit olmayan bölünmeyi vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki farklılığın sadece biyolojik farklar olarak açıklanamayacağını, erkeklik ve kadınlıkla ilgili kültürel açıdan egemen fikirlerin sadece stereotipleri açıklayabildiğini belirtmektedir. Toplumsal cinsiyette kadınların ve erkeklerin çeşitli rolleri söz konusudur. Bu roller kültürlere göre çeşitlilik göstermektedir. Toplumsallaşma sürecinde, çeşitli kültürler arasında, çocukların yetiştirilme biçiminden, gençlik kültürüne, aile yapısından, iş istihdamlarına kadar pek çok farklılıklar bulunmaktadır. Araştırmacılar, doğuştan gelen biyolojik özelliklerin bizim cinsiyet kimliklerimiz ve

cinsel etkinliklerimiz üzerinde bıraktığı kalıcı etkilerin derecesi konusunda anlaşmazlık içindedirler. Gündelik konuşmada kullanılan 'seks' sözcüğü, hem bir kişi kategorisine hem de 'seks yapmak' gibi insanların bulunduğu edimlere gönderme yapan muğlak bir sözcüktür. Seks bedeninin fiziksel farklarına göndermede bulunurken cinsiyet, erkek ve kadınlar arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farkları dikkate almaktadır. (Giddens, 2000: 97) Kadın ve erkeklerin davranışları arasındaki farklar esas olarak, kadın ve erkek kimliklerinin ya da dişillik ile erilliği toplumsal olarak öğrenilmesiyle ortaya çıkmaktadırlar.

Bir kişinin kendi kimliğini birincil olarak erkek ya da kadın diye belirlemesi, bu belirlemeye eşlik eden tutum, düşünce ve istekler

* Araş.Gör.Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

toplamıyla birlikte, bu kişiye çocukken hangi kimliğin yüklendiğine bağlıdır. Olayların olağan seyrinde, bu kimlikler, uyumlu kromozom, hormon ve morfoloji farklılıklarına karşılık gelir. Dolayısıyla, biyolojik farklılıklar, toplumsal roller arasındaki farklılaşmanın bir nedeni olmak yerine bir habercisi haline gelir. (Giddens, 2000: 99) Toplumsallaşma sürecinde bir kez toplumsal cinsiyet 'yüklenildiğinde', toplum bireylerden 'kadınlar' ve 'erkekler' olarak davranmalarını beklemektedir. Bu beklentilerin yerine geldiği ve yeniden üretildiği yer, gündelik yaşamın pratikleri içindedir.

Erkeğin doğanın üzerinde kurduğu egemenlik, kadını da sınırları içine almıştır. Erkeklerin fiziksel güçlerinden dolayı daha akılcı oldukları ve hükmetmek için yaratıldıkları düşüncesi, onların devleti ve siyasal erki temsil edecek tek cins olduklarını göstermektedir. Kadınlar ise toplum tarafından akılcılıktan uzak, güvenilir ve yeteneksiz varlık statüsüne düşürülmektedir. Bu görüş, kadının kamusal alanın dışında varolması gerektiğine dair bir kanı oluşturmuştur. Erkek, yüceltilen bu akılcılığıyla kültürün yaratıcısı ve kadın cinselliğinin denetleyen gücüdür. Kadın ise "doğa" olarak nitelendirilmiş ve erkeklere bağımlı kılınmıştır.

"Kadının cinselliği edilgenlik olarak tanımlanıp hem reddediliyor hem de yanlış ifade ediliyor. Kadınısı imgede beden diğer kısımlarındaki bağımsızlık ve canlılık belirtileri gibi yok sayılıyor..." (Greer, 1996: 14) Kadına ve dişil olana karşı olumsuz tutum felafenin de merkezinde yer almaktadır.

Siyaset ve Kadın

Erkekler doğal olarak daha güçlü ve akılcıdır, dolayısıyla egemen olmak ve hükmetmek için yaratılmışlardır. Buradan, erkeklerin siyasal alanı, devleti temsil etmeye

daha elverişli oldukları sonucuna varılır. Kadınlar ise doğal olarak daha zayıf, akıl ve rasyonel yetenekler açısından daha aşağı, duygusal bakımdan dengesizdirler. Bu da onları güvenilir ve siyasal katılım açısından elverişsiz kılar. Dolayısıyla siyasal, kamusal alanın dışında kalmaları gerekir. Erkekler, rasyonel zihinsel yetenekleriyle dünyayı yorumlar, düzene sokarlar. Kadınlar çocuk doğurma ve yetiştirme yetenekleri dolayısıyla günlük yaşamın, türün yeniden üretilmesi işlevini üstlenirler. İki işlev de önemlidir, ama erkeğin işlevi daha üstün kılınmıştır. Erkek, rasyonel akıl, gücü ve öngörüsüyle kültür ve uygarlığın yaratıcısı, kadının cinselliğini ve üreme yetilerini denetleyen bir güçtür. Kadın ise, doğa ve doğanın imgeleriyle eş tutulmuş, tanrıya erkekler dolayısıyla ulaştıkları düşünülmüştür. (Berktaş, 2000: 26) Geleneksel yapıda ve günümüzde kadın güç ve statü ilişkileri kapsamında, edilgen, bağımlı, geri planda ve erkek iktidarı ile yönlendirilen bir konumda bırakılmıştır. Kadın kendi potansiyelini, yeteneklerini, kaynaklarını ortaya koyamamakta, kamusal alanda kendini gerçekleştirebileceği hak ve sorumluluklardan uzak tutulmaktadır. Böylece geleneksel düzenin istediği türde bir kadın yaratılmaktadır.

"Eski Yunanlılar, kadınları ve köleleri dışlama konusunda hiçbir vicdan azabı duymadan demokrasiyi düşünebiliyorlardı; ilk liberaller herkesin oy kullanmak isteyebileceği konusuna hiç girmeden insanların eşit olduğundan söz edebiliyorlardı." (Philips, 1975: 9) Politikaya katılım bireyin karar sürecine katılımının ve özgürleşme sürecinin göstergesidir. Cinsiyetçi ideoloji ise kadının özgürlük durumuna yönelik korku yaratmaktadır. Özgürleşme isteği ve geleneksel baskı arasında sıkışan kadın kendini istediği gibi ifade edememektedir.

Kadınlara oy kullanma hakkı verildiğinde, oy hakkının genişletilmesine karşı olanlar, kadınların 'kendi' erkekleriyle aynı şekilde oy kullanacaklarını ileri sürdüklerinde, onlara bunun ne sakıncası olduğu soruldu. Ama kadınların eşitliğini savunanların çoğu, arzu ettikleri değişikliklerin nicel olduğu kadar nitel bir yanı da bulunduğu inancını taşıyordu. Mesele yalnızca politikada daha fazla kadın olması değil; bu politik alanı dönüştürmek için bir fırsattır. (Philips, 1995: 13) "Erkekler her yerde kadınlardan daha fazla prestije sahip olarak görünürler, çünkü erkekler otorite ve dominant sosyal rol içinde tanımlanırlar. Güç kullanabilen kadınlar ise sapkın, yönlendirici olarak nitelendirilirler. Kadınların hedef ve ideolojilerinin erkeklerle bağlantılı ve koordineli olduğu düşünülür. (Rosaldo-Lamphere, 2001: 10) Politik bilinç için yapılacak en önemli şey sorunlarla yüzleşmektir.

Kadınların siyasetle yeteri kadar ilgilenmemelerinin diğer bir nedeni ise siyasetin pahalı bir uğraş olmasıdır. Ekonomik yeterliliğe sahip olmayan bireyin siyasette varabilmesi, gelecek kaygısı gütmeden kendini temsil etmesi önemli bir sorundur. Kadınların ise bu olanaklara en az sahip olan kesim olduğu da aşıkardır. Toplumsal rollerin kadınlar için biçtiği misyon, siyasetin genel erkek egemen yapısı ile birleşince, kadınların siyaset dışı kalması kaçınılmaz olmaktadır. "Kadınların siyasal yapıdan dışlanmaları geçmişlerinin tutarlı bir özelliği değil, siyasi toplumun hakimiyetçi düşüncesinin bir sonucu gibi gösterilmiştir. Kadın, özellikle siyasi kapasiteye, siyasi hakkı sağlamaya ve oluşturma kapasitesine doğasında yetersiz gibi yapılandırılmıştır... Böylece, toplumsal ve siyasal yaşamın kuramlarının kadınlar yönelik uygulanışı kadınların bu alanlardan soyutlanmasına neden olmaktadır. "Hükmedici sosyo-politik teorilerin hepsinde de-

ğilse de çoğunda bulunan ortak bir özellik batı düşüncesinde çok sık görülen ikircikliklere verilen sözdür: doğa ve kültür, ruh ve beden, tutku ve gerekçe..." (Gatenz, 2001: 66) Siyasi alan içindeki tüm düzenlemeler, erkek bedenlerinin güç ve kapasitelerini arttırıcı niteliktedir. Bu durum, tarihsel olarak yapılandırılmıştır.

Aile ve Kadın

"Geleneksel kadın tipinin belirleyicisi olan geleneksel aile yaşam biçimi kadını tanımlayan koşulların sonucudur. Yani kadın aileyi ve kadının içinde bulunduğu diğer toplumsal kurumları tanımlayan bütünsel değişkenlerin, süreç içinde oluşturduğu değişkenlerin zorunluluğunda varolmuştur. Bu zorunluluk bir defa varolduktan sonra, binlerce yıl değer yargılarının da desteğiyle, bu toplumdaki kadın ve erkekler tarafından sürekli yeniden üretilmiştir. Yani bu eylemlilik halini devir almışlar, kendileri belirlemişlerdir... Emile Durkheim'ın vurguladığı anlamda kadın, toplumsal olanın belirleyiciliği altındadır." (Ercan, 2001: 31)

Erkek ve kız çocuklarının kişilikleri toplumsal kurallar bağlamında aile içinde biçimlenerek, cinsiyetle ilgili rol ve davranışları belirlemektedir. Bu durum onların bilinç ve bilinçaltı oluşumlarını da etkilemektedir. Kadınlar kendilerini ait oldukları gruplarından yabancılaşmış, toplumun değişim ve dönüşüm istenci içinde marjinalleşmiş hissedebilirler. Bunun nedeni, toplumun olmasını istediği kadınla kendi gerçek doğalarının çoğu zaman uyuşmamasıdır. Bu durum, toplumda kadınlığın anlamı konusunda bir uzlaşımın olmadığını göstermektedir. Kadın ve erkek farklı sosyal gruplara aitlerdir. Aynı grup içinde cinsiyetçi işbölümü kapsamında farklı deneyimlere sahiptirler. Cinsiyetçi rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleş-

mekte, kadınlık karakteri, kadınlık rolüne, erkeklik karakteri de erkeklik rolüne uyumlu olarak toplumsallaşma ile üretilmektedir. Toplumsallaşma süreci kadını kamusal alandan dışlamakta ve onu özel alana sınırlamaktadır. Genelde ev kadını olmaya ya da eve yönelik ücretli işlerde çalışmaya yönlendirilen kadın kamusal sektör ya da üretimle ilgili resmi nitelikli işlerden uzak tutulmaktadır. Kadınlara ayrılmış alan, özelleştirilmiş bir alandır.

"Ailede annenin karakter ve değerleri önemlidir. Feminin kimliklenme dışsal tanımlanan karakteristiklere ve negatif kimliklenmeye bağlı değil günlük hayatta benzer olma yolunun öğrenilmesine dayanır." (Chodorow, 2001: 48) "Anneliğin evrensel rolünün erkeklik ve dişilik kişiliğinin gelişiminde ve cinsel statünün belirlenmesinde etkisi vardır. Toplumsal ve psikolojik baskı kişiliğin yapısında oluşur. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitlik ve onların göreceli özgürlükleri psikolojik bir çatışmadır. Erkek çocuklar, önemli rollere sahip erkeklerin etrafında büyüme ihtiyacı duyar ve kızlar onların sorumluluklarını alacak kadınlara ihtiyaç duyar. Böylece yasal kontrolün alanları tanımlanır ve o rollere bir değer verilir. Bu şekildeki bir ayırım sağlıklı güçlü bireyselleşmelerine sağlamaktadır. (Chodorow, 2001: 66)

"Evlilik pratiğinin evriminde bir çok çelişki vardır. Güvencelerini kamu otoritesinden bekler; ve giderek özel yaşam açısından daha önemli bir şey haline gelir. Kendisine değer kazandırmış olan iktisadi ve toplumsal amaçlardan kurtulur; aynı zamanda da genelleşir. Eşler açısından git gide daha kısıtlayıcı bir hale dönüşür ama aynı zamanda da, sanki ne çok şey talep ederse o kadar çok çekici olurmuşçasına giderek daha olumlu tutumlar doğurur. Anlaşıldığı kadarıyla,

evlilik bir pratik olarak daha genelleşir, kurum olarak daha kamusal bir nitelik edinir, var olma biçimi olarak daha özelleşir, eşleri birbirine bağlama açısından daha fazla güç kazanır, dolayısıyla da çifti diğer toplumsal ilişkiler alanından yalıtma açısından daha etkili bir hal alır." (Foucault, 1994: 90)

Eşler arasındaki ilişkilerin evlilik işlevlerinden, kocanın statüsüne ilişkin otoriteden ve hanenin akılcıca yönetilmesinden sıyrılıp, kendine özgü bir gücü, sorunları, zorlukları, yükümlülükleri, kazançları ve hazları olan özel bir ilişkiye dönüştüğü görülür. Tarihsel süreç içinde tüm dünyada kadının konumu ve işlevi özel alanla ilişkilendirilmiştir. Kadının kamusal alana çıkabilmesi, ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan büyük bir savaşımı gerektirmiştir. Kadın kimliğinin kabulü, kadının varlık bilincinin ayırdına varılmasıyla gerçekleşir. Bu bilinç, ancak kamusal alanda oluşan benlik bilincidir. Kadın, özgür bir birey olarak kendi varlığının bilincine diğer insanlarla kurduğu ilişkiler bağlamında varabilir. Bu durum, Batı Avrupa için karşıtlıklar, İslami düşünceye göre ise birbirini tamamlama olarak anlamlandırılmıştır. Geleneksel toplumun ataerkil ideolojisi, kadını özel alanla sınırlandırırken, çağdaş toplum yapısının oluşumuyla kadın kamusal alanda yerini almaya başlamıştır.

Kadınlar, kadın meslekleri olarak görülen; öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi işlerde çalışmakta, az oranda yönetim kademesinde yer almaktadırlar. Siyasi ve ekonomik mücadeleye gerektiği şekilde katılmamaktadırlar. Bu durum devam ettiği sürece kadınlar edilgenleştirilmeye devam edecektir. Rekabet edebilme sahip olunan gücü nitelemektedir. "Bölünmüş işgücü piyasaları kuramlarının temelini oluşturan John Stuart Mill'in geliştirdiği 'rekabet etmeyen gruplar' kavramıyla sevimsiz işlerin

rekabet altında telafi edici ücret farklılıkları doğurması gerekirdi. Ama gerçek yaşamda en zor ve sevimsiz işler başka hiçbir seçeneği kalmamış insanlar tarafından yapılan işlerdir. Bu durumda bu kişiler rekabet etmeyen grupları oluştururlar." (Özbay, 1995: 176) Buna göre ayrı bir sosyal grup olarak ele alınan kadınlar kamusal alandaki işlerden uzaklaştırıldıkları oranda, rekabet etmeyen grup niteliğine bürünmektedirler.

Türk Kadınları

Cumhuriyet döneminde çağdaş kadın kimliğinin kuruluşunda Batılı devletlerdeki kadın örnek alınıyordu. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı toplumlarında (özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde) gelişen muhafazakarlığa paralel olarak kadınlar eve ve geleneksel rollerine itilmeye başlamışlardı. Aynı dönemde Türkiye de ABD ile yakınlaşmak istemekteydi ve ABD'nin Türkiye'deki kültürel etkisi de giderek artmaktaydı. Böylece, 1945 sonrasında Soğuk Savaş dönemine girilirken, "yeni" çağdaş Türk kadınının esin kaynağı da muhafazakar Amerikan toplumu oluyordu. Türkiye'de de ailenin yüceltilmesi, toplumsal istikrarı sağlayan en önemli etken olarak görülmeye başlanmasıyla birlikte çağdaş kadın kimliği aile ile tanımlanmaya, kadının temel görevinin aileyi kurmak, kollamak ve annelik olduğu vurgulanmaya başlanmıştır.

"Feodal değerlerin gücünün hissedildiği bizim gibi ülkelerde ailede hiyerarşi ve baskıcılık şiddetlenmektedir. Yetiştirdiği aile ortamında ezme, ezilme ilişkisini varlığının temel ögesi olarak içselleştirmiş bireylerden nasıl demokratik tavırlar beklenebilir? Demokratik yaftası taşıyan dış ortamlarda eşitlikçi türden davranışlar ev içinin rahatlığına kavuşur kavuşmaz baskıcı tavırlara dönüşür." (Atasü, 2001: 270)

Geleneksel Türk kültürü içinde kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla aileye bağımlı kılınmaları onları daha çok edilginleştirmektedir. Freud'un psikoanalitik teorisine uygun olarak otorite simgesi olan babaya yeniden boyun eğme söz konusudur. Kız çocuk ise, annenin geleneksel rolü, statüsü ve güç paylaşımıyla özdeşleşerek baba otoritesine boyun eğmekte ve ailedeki yapıyı benimsemektedir. Birey kendini gerçekleştirmeyi ve ifade edebilmeyi aileden topluma doğru bir geçiş içerisinde öğrenmektedir.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarı zorlayıcı değil, kendiliğindedir. Erkeğin gücü ataerkil sistem içinde kadınlar tarafından içselleştirilmiştir. "Türk kadının karşılaştığı eşitsizlikler mevzuat alanından çok uygulama alanında ortaya çıkmaktadır. Toplumun kadını ikinci planda tutan genel değer yargıları, ekonomik zorluklar ve bölgelerarası eşitsizlikler bunun en önemli nedenleri arasındadır. Kadınların kendi becerilerini ve potansiyellerini insanlık adına harekete geçirebildikleri bir dünyanın hem kadınlar hem de erkekler için bugünkünden daha demokratik ve daha özgür bir dünya olacağına inanıyoruz." (Kurtsan, 2004: 12)

'Bilgi' hayatın her alanında önemli bir iktidar kaynağıdır. Bilgiye ulaşmanın sınırsız olanaklarına rağmen, kadınların bilgiye ulaşmak için ev, çocuk, meslek üçgeninde pek çok engeli aşmak durumunda kaldıkları görülmektedir. Zaman yokluğu ve ağır yükler karşısında böyle bir ihtiyacı karşılamaya gidecek olan kadın sıradan bir ifadeyle lüks bir uğraşa girmiş gibi algılanabilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Siyasetin teorisi ise en başta bilgi birikimi ile kurulma ihtiyacı dayatmaktadır. "Erkek egemen zihniyet, parti içinde kadınların ilerlemesine izin vermiyor. Siyaset ve siyasi partiler hala

'erkek işi' diye benimsendiği gibi genelgeçer, değişmez doğru olarak kabul ediliyor. Bu çarpıklığı gidermenin tek yolu cinsiyet kotası koymaktır... Kota kadınlara saygısızlık değildir. Bugüne dek kadınların temsil sorununu aşabilmiş tüm ülkeler, bu işi kotayla gerçekleştirmiştir." (Oral, 2004: 15)

Gelenek ve görenekler, kadının bir konuma gelmesinde önemlidir. Kadınların belirli güçleri ve hakları vardır. Ve bu onları bazen yüksek pozisyonlara çıkarabilir.

Sonuç

Kadının toplumsal kimliğini de ortaya koyan güç ve statü ilişkileri erkeklerin tanımladığı biçimde geliştirilmiştir. Burada önemli olan nokta, kadının kendini toplum içinde tanımlayamaması ya da erkek tarafından tanımlanmasından ötürü kendini verili güç ve statü ilişkilerinin içinde bulması ve yabancılaşmasıdır. Toplumsal cinsiyeti olmayan soyut yurttaşlığa ilişkin varsayım, gerçekte erkeği merkeze koymak üzere işleyen bir sistemdir. Gelenekler tarihsel olarak egemen olan cinsiyetin konumunu pekiştirerek; politikayı kamusal alanla özdeşleştirerek, demokrasiyi, tarihsel olarak erkeklerle ilişkilendirmektedir. Bu anlamda yapılması gereken politikanın, siyasetin cinsiyetler üzerinde tutulmasıdır.

"Çözüm kadınların birey ve toplumsal grup olarak durumlarının bilincine varmalarına;

ihtiyaç duyulan, ihtiyaç duyuldukça da aşılabilen dişi ve ihtiyaç duyulmayıp saygı duyulan arkadaş, ana-bacı vb. diye bölünmeye karşı çıkıp hem ihtiyaç hem de saygı duyulan eş, ana, arkadaş sentezini benimsemelerine ve bunu topluma böylece kabul ettirmelerine bağlıdır." (Atasü, 2001: 130)
"Gelecekte, kamusal alan ile özel alan arasındaki ayrım toplumsal cinsiyetle ilişkili niteliğini yitirecektir. Erkekler ve kadınlar eşit bir şekilde ev ve iş sorumlulukları arasında gidip gelecekler, çocukların yetiştirilmesini eşit bir şekilde paylaşacaklar, önceliklerinde ya da deneyimlerinde cinsler olarak değil bireyler olarak farklılaşacaklar ve politik bir yaşama eşit bir şekilde çekilecekler. Böyle bir bağlamda, yurttaş nosyonu tam anlamına kavuşmaya başlayabilir ve insanlar ortak amaçları hakkındaki kararlara eşitler olarak katılabilirler." (Philips, 1995: 17)

Bir cins diğeri üzerinde güç oluşturmaktadır. Bu da kültürel değerlerin kadın cinselliği üzerine kurulması ile gerçekleşir. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik, her iki cins için haklar ve sorumluluklar eşit olmadıkça sağlanamaz. Kadınlara somut, özel, belirli, ayrıcalıklı ve cinsiyetçi yaklaşımlardan uzak güç ve statü imajları yüklenmeli ve benlik oluşumları güçlendirilmelidir. Böylece kendi varlıklarının bilincine varmaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

- PHILLIPS, Anne "Demokrasinin Cinsiyeti" Haz: Meltem Ahıska, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERCAN, Fuat "Toplumlar ve Ekonomiler" Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.
- ATASÜ, Erendiz "Kadınlığım, Yazarlığım, Yurdum" Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2001.
- ROSALDO, Michelle Zimbalist-Lamphere, Louise "Woman, Culture and Society" Stanford Universty Press, California, 2001.
- KURTSAN, Meltem "Kadının Toplumdaki Konumu" Akşam Gazetesi, 5 Ocak 2004, sy 12.

- GREER, Germaine "İğdiş Edilmiş Kadın" Çev. Mefkure Bayatlı, Pencere Yayınları, İstanbul, 1996.
- CHODOROW, Nancy "Family Structure and Feminine Personality" Ed. Michelle Zimbalist
- ROSALDO- Louise Lamphere "Woman, Culture and Society" Stanford University Press, California, 2001.
- FOUCAULT, Michel "Cinselliğin Tarihi" Çev. Hülya Tufan, Afa Yayınları, İstanbul, 1994.
- GIDDENS, Antony "Sosyoloji", Çev: Hüseyin Özel, Ayraç Yayınları, Ankara, 2000.
- ORAL, Zeynep "Seçim Sonuçları ve Kadınlar" Cumhuriyet Gazetesi, 05.04.2004.
- ÖZBAY, Ferhunde "Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarındaki Değişme," Ed. Şirin Tekeli, "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar", İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- GATENZ, Maria "Güç, Bedenler ve Farklılık," Felsefe Logos, C.III, Sayı: 15, Bulut Yayınları, İstanbul, 2001.

